

פרשת וישלח תשע"ז
אבות שכם

Sponsored by friends of David Wachs in his memory
לעיי"נ דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

בראשית פרק לג

(טז) וישב ביום ההוא עשו לדרך שעיירה: (יז) ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על פן קרא שם המקום סכות: ס (יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר: (יט) ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: (כ) ויעב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל:

רש"י
(טז) וישב ביום ההוא עשו לדרך - עשו לבדו וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע להם הקדוש ברוך הוא, בימי דוד, שנאמר (ש"א ל יז) כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים: (יז) ויבן לו בית - שיה שם שמונה עשר חדש, קיץ וחורף וקיץ. סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ: (יח) שלם - שלם בגופו, שנתרפא מצליעתו. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורו. שלם

בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם - כמו לעיר, וכמוהו (רות א יט) עד בואנה בית לחם: בבאו מפדן ארם - כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: (יט) קשיטה - מעה. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה (ותרגומו חורפן, טובים, חריפים בכל מקום, כגון עובר לסוחר): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל - לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר מי שהוא אל הוא הקדוש ברוך הוא הוא לאלהים לי ששמי ישראל, וכן מצינו במשה (שמות יז טו) ויקרא שמו ה' נסי, לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשוהו שהקב"ה קראו ליעקב אל. ודברי תורה (ירמיה כג כט) כפטיש יפוצץ סלע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני ליישב פשוטו ושמועו של מקרא באתי:

יהושע פרק כד פסוק לב

ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה:

בראשית פרק יב

(ה) ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען: (ו) ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ: (ז) ויבא יקוק אל אברהם ויאמר לזרעך אתה את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליקוק הנראה אליו: (ח) ויעתק משם הקרה מקדס לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדס ויבן שם מזבח ליקוק ויקרא בשם יקוק: (ט) ויסע אברהם הלוי ונסוע הנגבה:

רש"י

(ה) אשר עשו בחרן - שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו. ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם, כמו (שם לא א) עשה את כל הכבוד הזה, (במדבר כד יח) וישראל עושה חיל, לשון קונה וכונס: (ו) ויעבר אברהם בארץ - נכנס לתוכה: עד מקום שכם - להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה - הוא שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז בארץ - היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר (בראשית יד יח) ומלכי צדק מלך שלם, לפיכך (פסוק ז) ויאמר ה' אל אברהם לזרעך אתה את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם: (ז) ויבן שם מזבח - על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל: (ח) ויעתק משם - אהלו: מקדס לבית אל - במזרחה של בית אל. נמצאת בית אל במערבו, והוא שנאמר בית אל מים: אהלו - אהלה כתיב, בתחלה נטה את אהל אשתו ואחר כך את שלו: ויבן שם מזבח - נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם: (ט) הלוי ונסוע - לפרקים, יושב כאן חדש או יותר ונסוע משם ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה ללכת לדרומה של ארץ ישראל והוא לצד ירושלים שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו:

רמב"ן

(ו) ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם - אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו: ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזרה מתקיימת על כל פנים. ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו שצוה לברוך והיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו' (ירמיה נא סג סד). וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת (מ"ב יג טז - יז), ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה' וחץ תשועה בארם. ונאמר שם (פסוק יט) ויקצוף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הכית את ארם עד כלה ועתה שלש פעמים תכה את ארם: ולפיכך החזיק הקדוש ברוך הוא את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו, והבן זה. ואני מתחיל לפרש הענינים בפרט בפסוקים בעזרת השם: ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם - היא עיר שכם, כן זה שם המקום ההוא. ושכם בן חמור על שם עירו נקרא. וכתב רש"י נכנס לתוכה עד מקום שכם להתפלל על

רמב"ן [המשך]

בני יעקב כשיבואו מן השדה עצבים. ונכון הוא. ואני מוסיף כי החזיק אברהם במקום ההוא תחלה, וקודם שנתן לו את הארץ, נרמז לו מזה כי בניו יכבשו המקום ההוא תחלה קודם היותם זוכים בו, וקודם היות עון יושב הארץ שלם להגלותם משם. ולכן אמר והכנעני אז בארץ - וכאשר נתן לו הקדוש ברוך הוא הארץ במאמר, אז נסע משם ונטע אהל בין בית אל ובין העי, כי הוא המקום אשר כבש יהושע בתחלה: ויתכן שהזכיר הכתוב והכנעני אז בארץ - להורות על ענין הפרשה, לומר, כי אברם בא בארץ כנען ולא הראהו השם הארץ אשר יעדו, ועבר עד מקום שכס, והכנעני הגוי המר והנמהר אז בארץ, ואברם ירא ממנו ולכן לא בנה מזבח לה', ובבואו במקום שכס באלון מורה נראה אליו השם ונתן לו הארץ, וסרה יראתו כי כבר הובטח בארץ אשר אראך, ואז בנה מזבח לה' לעבדו בפרהסיא: ואלון מורה - זהו במקום שכס. ונקרא גם כן "אלוני מורה" כמו שכתוב (דברים יא ל) מול הגלגל אצל אלוני מורה. ושם הר גריזים והר עבל בשכס וקרוב לירדן, שבאו שם בתחילת ביאתם בארץ. אבל "אלוני ממרא" הוא מקום אשר הוא בארץ חברון רחוק מן הירדן: ודע כי בכל מקום שיאמר הכתוב "אלוני ממרא", שם "ממרא" הוא על איש אמורי שהמקום ההוא שלו, כמו שנאמר (להלן יד יג) והוא שוכן באלוני ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר. וכל "אלון מורה" ו"אלוני מורה" נקרא המקום ההוא על שם איש ששמו "מורה", אבל זה כנעני הוא מארץ הכנעני היושב בערבה. וכשיזכיר הכתוב ממרא סתם, הוא שם העיר, כמו שנאמר (להלן לה כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון, על פני ממרא היא חברון (להלן כג יט). כי האיש אשר לו אלוני נקרא על שם העיר. וכן שכס בן חמור כשם העיר שכס. ובבראשית רבה (מב ח) על דעתיה דרבי יהודה אתרא הוא דשמיה ממרא, ועל דעתיה דרבי נחמיה גברא הוא דשמיה ממרא:

בראשית פרק יג

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וַעֲדַת בְּיַת אֵל עַד הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֱהֱלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בְּיַת אֵל וּבֵין הָעֵי: (ד) אֵל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְקוֹק:

מלכים א פרק יב פסוק כד

כֹּה אָמַר יְקוֹק לֹא תַעֲלֶוּ וְלֹא תִלְחַמוּן עִם אַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ כִּי מֵאֲתֵי נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּשְׁמְעוּ אֶת דְּבַר יְקוֹק וַיָּשׁוּבוּ לְלִקְחַת כְּדָבָר יְקוֹק:

נחמיה פרק ב

(י) וַיִּשְׁמַע סַנְבַלֵּט הַחֹרֶנִי וְטוּבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמּוֹנִי וַיֵּרַע לָהֶם רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר בָּא אֲדָם לְבַקֵּשׁ טוֹבָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יא) וְאָבּוֹא אֵל יְרוּשָׁלַם וְאֵהִי שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה: (יב) וְאָקוּם לַיְלָה אֲנִי וְאֲנָשִׁים מְעַט עָמִי וְלֹא הַגְּדַתִּי לְאָדָם מִה אֵלֵהִי נִתָּן אֵל לְבִי לַעֲשׂוֹת לִירוּשָׁלַם וּבִהְמָה אֵין עָמִי כִי אִם הִבְהֵמָה אֲשֶׁר אֲנִי רֹכֵב בָּהּ: (יג) וְאֶצְאָה בְּשַׁעַר הַגִּיָּא לַיְלָה וְאֵל פְּנֵי עֵין הַתִּנּוּן וְאֵל שַׁעַר הָאֲשָׁפֶת וְאֵהִי שֹׁבֵר בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הַמְּפֹרָצִים הֵם פְּרוּצִים וּשְׁעָרֶיהָ אֲכָלוּ בְּאֵשׁ: (יד) וְאֶעֱבֹר אֵל שַׁעַר הָעֵין וְאֵל בְּרַכַּת הַמֶּלֶךְ וְאֵין מְקוֹם לְבִהְמָה לַעֲבֹר תַּחְתָּי: (טו) וְאֵהִי עֹלָה בְּנַחַל לַיְלָה וְאֵהִי שֹׁבֵר בְּחוֹמָה וְאֵשׁוּב וְאָבּוֹא בְּשַׁעַר הַגִּיָּא וְאֵשׁוּב: (טז) וְהַסְּגִנִּים לֹא יָדְעוּ אֲנִי הִלְכַתִּי וּמִה אֲנִי עֹשֶׂה וְלִי הַיְהוּדִים וְלִפְתָּהִים וְלַחֲרִים וְלַסְּגִנִּים וְלִיְתֵר עֹשֶׂה הַמְּלֹאכָה עַד כֵּן לֹא הַגְּדַתִּי: (יז) וְאָמַר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִים הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ בָּהּ אֲשֶׁר יְרוּשָׁלַם חֲרָבָה וּשְׁעָרֶיהָ נִצְתוּ בְּאֵשׁ לְכוּ וּנְבַנֶּה אֶת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם וְלֹא נִהְיָה עוֹד חֲרָפָה: (יח) וְאֶגִּיד לָהֶם אֶת יַד אֵלֵהִי אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה עָלַי וְאֵף דְּבָרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר אָמַר לִי וַיֹּאמְרוּ נָקוּם וּבְנִינוּ וְנִחְזְקוּ וְיִדְיָהם לְטוֹבָה: פ (יט) וַיִּשְׁמַע סַנְבַלֵּט הַחֹרֶנִי וְטוּבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמּוֹנִי וְגַשְׁם הָעֲרַבִי וַיִּלְעָגוּ לָנוּ וַיְבַזוּ עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מִה הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים הַעַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מְרִדִים:

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.